

ما پیش از ورود تئاتر فرنگی به کشورمان با پدیده‌ای به نام نمایش و اجرا آشنا بوده‌ایم

قرارگرفتن همه شده بود.

■ بهرام بیضایی؛ نشانگر ظرفیت شگفت‌آور نمایش ایرانی

این نویسنده، کارگردان و بازیگر پیشکسوت تئاتر با تأکید بر این نکته که زاویه نگاهش «آرمانگرایانه» است و نه «انتقادی»، گفت: آنچه گفته شد از منظری آرمانگرایانه و نه انتقادی است و «ای کاش» هایی است که از عمق سینه برمی‌آید تا شاید با خود بیندیشیم چرا نباید در جشنواره تئاتر فجر به عنوان یک رویداد هنری ملی، الگوهایی از نمایش ملی در معرض تماشا گذاشته شود؟ به عنوان مثال به آثار بهرام بیضایی و رویکرد او به تئاتر شرق و نمایش ایرانی توجه کنید و ببینید که اگر در همان مسیر حرکت می‌کردیم، علی‌رغم بودن در ریلی مشخص، چه تنوع عظیم و شگفت‌آوری در آثارمان پدید می‌آمد بی‌آن‌که ناچار

عهده‌دار امور آن شد، روی ریلی از پیش مشخص‌شده حرکت کند، مطمئناً امروزه با شرایطی متفاوت روبه‌رو بود اما به دلیل عدم پیش‌بینی این خط‌مشی از ابتدا، اتفاقی که می‌بایست رخ نداده است.

■ تلاش برای اثبات پایبندی به اصول زیر سایه سویی نظارتی

نویسنده نمایشنامه «سیاه‌بازی ممنوع» با مرور بخشی از تاریخ شکل‌گیری جشنواره تئاتر فجر، ادامه داد: نطفه شکل‌گیری جشنواره‌های فجر، شادباش انقلاب رخ داده بود و هنرمندانی که می‌خواستند در این شادباش حضور داشته باشند اما نمی‌توان در ادامه رویکردی مشخص و دنباله‌دار را درخصوص این رویداد مشاهده کرد.

فتحعلی بیگی تصریح کرد: خاطره مخالفت‌هایی که بعد از

ظهور هیچ‌گونه خلاقیتی انجام می‌دهیم. ایراد دیگر بی‌توجهی به فرهنگ غنی‌مان از جهات مختلف است که پسندیده نیست. رویکرد عمومی به سمت تئاتر غرب است و کمتر پیش می‌آید که شاهد گردش به سمت تئاتر شرق باشیم و این، نه فقط در جشنواره تئاتر فجر که در شیوه آموزش ما نیز مشهود است. در نتیجه تئاتر وارداتی با وجود گذر یک قرن از عمر آن، همچنان خودی نشده است و قاطبه مردم به دنبال تماشایش نیستند.

■ مردمی که پیش از آموختن تئاتر از غرب، با مفهوم «نمایش» بیگانه نبودند.

او با اشاره به این که «درست است که می‌گویند ما تئاتر را از غرب آموخته‌ایم»، ادامه داد: ما تئاتر را به این معنی که تماشاخانه‌ای با صحنه قاب عکسی بسازیم و سنی وجود داشته باشد که تماشاگران روبه‌روی آن بنشینند و متنی دراماتورژی شده و میزانش‌بندی شده روی آن به صحنه برود را از غرب آموخته‌ایم اما این، به آن معنا نیست که مردم ما با پدیده‌ای به نام نمایش در مفهوم عام کلمه بیگانه بوده‌اند.

فتحعلی بیگی با بیان این که «ما پیش از ورود تئاتر فرنگی به کشورمان با پدیده‌ای به نام نمایش و اجرا آشنا بوده‌ایم» تصریح کرد: در طول تاریخ این سرزمین، گونه‌های مختلفی از نمایش به اجرا درآمده است. جالب است در عصری که این هنر بالنده شد و مراحل تکاملی خود را طی و پوست‌اندازی کرد، قصه‌های ملی و مذهبی را مورد توجه قرار داد و در آستانه شکل دادن به «نمایش ملی» که من تعزیه را منطق آن می‌دانم، قرار گرفت. نمایش ملی نمایشی راوی است که اقوام گوناگون یک کشور در شکل‌گیری آن مؤثر باشند و از نمونه‌هایش می‌توان به نمایش‌های روحوضی اشاره کرد.

او با تمرکز بر واژه «نمایش روایی» ادامه داد: اگر دامنه نگاهمان را گسترش دهیم می‌بینیم که اغلب نمایش‌های شرقی، از جنس نمایش‌های روایی‌اند.

فتحعلی بیگی با اشاره به «تکیه‌دولت» و «تماشاخانه دارالفنون» افزود: ما بسیار پیش از به راه افتادن تماشاخانه دارالفنون به عنوان اولین نمونه براساس الگوی غربی، تکیه‌دولت را داشتیم و در آن، نمایش اجرا می‌شد و آن‌طور که در «روزنامه خاطرات اعتمادالسلطنه» آمده است دسته اسماعیل بزاز نیز در تکیه‌دولت شبیه‌مضحک اجرا می‌کردند یا نخستین ترجمه‌های نمایشنامه‌های مولیر توسط همین دسته و تقلیدچپانی که بقال‌بازی می‌دانستند اجرا شد که خود سند آشنایی‌شان با هنر نمایش است. پس پیش از ورود تئاتر به معنای غربی، نمایش در ایران وجود داشته است اما به دلایل مختلف مکرراً مورد بی‌مهری واقع شده است و حاصل این بی‌مهری، در پی دیگران رفتن ماست.

■ ریلی که وجود ندارد

فتحعلی بیگی که بخش اعظم سال‌های فعالیت هنری خود را صرف پژوهش درمورد گونه‌های مختلف نمایش ایرانی و بالاخص تعزیه کرده است درخصوص لزوم پیگیری رویکردی مشخص از سوی برگزارکنندگان جشنواره تئاتر فجر، گفت: اگر سیاست‌گذاری جشنواره از ابتدا به این صورت بود که هر کسی

باشیم تنها به یک شکل و یک الگو از نمایش بسنده کنیم و تغییرات محدودمان در حد رنگ‌آمیزی و کوتاه و بلند کردن مو بروز یابد. به قول بیضایی در کتاب «نمایش در ایران» هنگامی که تئاتر غرب در حال از میان برداشتن حصارهای تنگ خود بود و در پی آن به مطالعه و بهره‌برداری از تئاتر شرق پرداخت، ما بی‌توجه به داشته‌های خود، در پی نمایش غرب رفتیم. فتحعلی بیگی در پایان تصریح کرد: بحثی نیست که مقصود جشنواره تئاتر، همواره حمایت از جریان تئاتر بوده است اما گاهی اوقات به سویی رفته‌ایم که برگزارکردن این رویداد صرفاً برای این بوده است که بگوییم برگزارش کرده‌ایم. حرکت براساس خط‌مشی معین موجب می‌شود حاصل عملتان را در طول سالیان چه به صورت کمی و چه به صورت کیفی ببینید که به‌عنوان مثال درخصوص جشنواره نمایش‌های آیینی- سنتی رخ داده است و در مورد جشنواره تئاتر فجر، نه. اگر جشنواره تئاتر فجر نیز نگاه و خط‌مشی‌ای مبنی بر رسیدن به نمایش ملی به مفهوم عام کلمه و نه تنها نمایشی به زبان فارسی برای خود تعریف می‌کرد، قطعاً امروز می‌توانستیم شاهد دستاوردهای آن باشیم.

انقلاب با مقوله تئاتر می‌شد و نقش جشنواره در تلطیف آن فضا، در ذهن ما که شاهد آن دوران بودیم، زنده است. در آن دوران، در ستاد جشنواره نمایندگان از نهادهای گوناگون حضور داشتند و حضورشان نه حمایتی که نظارتی بود. بخشی از این مخالفت‌ها به علت اتفاقاتی بود که پیش از آن در تئاتر و سینما رخ داده بود. به عنوان مثال تصویر فرانک میرقهاری بر سر در سینماها یا آنچه با عنوان آتراکسیون وارد تئاتر شده بود، ممکن بود این تصور را ایجاد کرده باشد که بعد از انقلابی با ویژگی‌های دینی، باید از بی‌توجهی به امور اخلاقی پیشگیری کرد یا استفاده حزب توده ایران از تئاتر به عنوان ابزاری برای همسو کردن تماشاگران با ایدئولوژی‌های خود، موجب نگرانی از ادامه پیدا کردن چنین روندی شده بود و جشنواره تئاتر فجر در متعادل کردن این وضعیت سهم داشت.

او ادامه داد: در کنار دو نمونه بالا، هنرمندانی چون بهرام بیضایی و غلامحسین ساعدی نیز حضور داشتند که نه تنها هنجارهای اخلاقی جامعه را می‌شناختند بلکه نسبت به پاره‌ای از رفتارها نیز موضعی انتقادی اتخاذ می‌کردند و مدافع تئاتر مردمی بودند اما کارنامه آن دو گروه، موجب زیر ذره‌بین

ما باید از تئاتر دفاع کنیم

من فکر می‌کنم نه فقط امسال که هر سال، جشنواره یک شرایط خاص دارد. ریخت‌برگزاری‌اش و بخش‌هایش و چگونگی‌اش؛ همه اینها در هر سالی دارای شرایطی خاص بوده و البته که امسال خیلی عجیب‌تر از همیشه است. من فکر می‌کنم همین روشن نگه داشتن چراغ تماشاخانه‌ها و فرصت دادن به تئاتر استان‌ها و آثاری که در شرایط سخت این یک سال تولید شدند، یک جسارت می‌خواست. نباید نقد بد تند کنیم و بگوییم الان چرا جشنواره برگزار می‌شود؛ من فکر می‌کنم خود ما تئاتری‌ها اگر نتوانیم از آن‌چه که هستیم دفاع کنیم و از آن‌چه که تولید کردیم حمایت کنیم، از بقیه چه انتظاری می‌توانیم داشته باشیم؟ حسن عابدی کارگردان «پاشوره» از ویژگی‌های متفاوت جشنواره امسال صحبت کرد و از لزوم برگزاری‌اش گفت.

چقدر پول گرفتید؟

متأسفانه در مسیر شکل‌گیری این اثر نمایشی سختی‌های بسیاری کشیدیم و اذیت شدیم اما به راهنما ادامه دادیم. حرف‌های تلخ و عجیب و غریبی شنیدیم که یکی از آنها این بود که چقدر پول گرفتیم و این نمایش را در دوران کرونا روی صحنه بردیم در حالی که تا این لحظه به جز قول کمک هزینه هیچ مبلغی دریافت نکرده‌ایم و تا امروز هم همه هزینه‌ها را از جیب خودم پرداخت کرده‌ام. امیر دژاکام کارگردان نمایش «ایوب خان» به سختی‌های اجرای این نمایش اشاره کرد.

راهی برای رهایی از روزهای شبیه جنگ جهانی دوم

«آتول سورن» اثری با سبک و شیوه نمایش‌های ایرانی است که تعزیه مضحک در آن وجود دارد. چالش بازیگری، ساز و آواز فضای این نمایش را شکل می‌دهد و بیشتر در نظر داشتم به سمت فضای طنزگونه بروم چراکه به اعتقاد من این فضا در این شرایط باعث خواهد شد تا از وقایع دردناک این روزها که شبیه پس از جنگ جهانی دوم است، فاصله بگیریم. در این نمایش از موسیقی زنده نیز بهره گرفته شده است. شهروز دل‌افکار کارگردان نمایش «آتول سورن» درباره سبک و شیوه اجرایی این نمایش صحبت کرد.

